

Hentbol sporcularında dental travma: Ön çalışma

Ayşe Diljin Keçeci* , Erdal Eroğlu**

*Süleyman Demirel Üniversitesi Diş Hastalıkları ve Tedavisi AD, Isparta

**Süleyman Demirel Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Protetik Diş Tedavisi AD, Isparta

Özet

Genel popülasyonla karşılaştırıldığında bazı spor dallarının daha fazla dental travma oluşturduğu bilinmektedir. Hentbol da, sporcuların birbirleriyle yakın temasta olduğu ve aktivitenin yoğun olarak yaşandığı bir spordur. Bu çalışmanın amacı, hentbol sporcularının dental travma insidansını, ağız koruyucusu kullanım alışkanlıklarını ve dental travma ile karşılaştıklarında uygulayabilecekleri ilkyardım bilgilerini değerlendirmektir. Çalışma, halen Türkiye 1. liginde ve süper liginde yer alan 3 erkek hentbol takımının oyuncularını üzerinde yüz yüze anket yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan hentbol sporcularının yüksek düzeyde (%33,3) dental travmaya maruz kaldığı, ancak çoğunluğunun ağız koruyucularından haberdar olmasına (%75) rağmen hiçbirinin ağız koruyucusu kullanmadığı saptanmıştır. Bu pilot çalışmada elde edilen bilgiler, Türkiye liglerinde spor yapan diğer oyuncular üzerinde de kapsamlı bir çalışma yapılarak, sporcuların dental travmaya karşı bilinçlendirilmesi ve ağız koruyucusu kullanımının artırılması yönünde daha çok çalışma yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Dental travma, hentbol, koruyucu önlemler

Abstract

Dental trauma of handball players: a pilot study

Recent studies show that the dental trauma incidence of athletes is more than that of the general population. Handball is also a sport activity that the players contact intensively with the rival. The aim of this study was to investigate the dental trauma incidence, the first aid knowledge about dental trauma, awareness and the use of mouthguard of handball players. This study is conducted by a face to face questionnaire interview with the players of the 3 teams of the 1st national and the super league in Turkey. Within the limitations of this study, the results indicated that handball players experienced dental trauma with a high rate (%33,3). It was also noticed that none of them use mouthguard although most of them are aware of it (%75). Results of this pilot study show the need of comprehensive studies about the players' knowledge of dental trauma and attitudes towards mouthguard use to overcome this problem.

Key words: Dental trauma, handball, preventive measures

Giriş

Profesyonel sporcuların yaptığı gibi sürekli fiziksel aktivitede bulunmak kişilerin sağlığına katkı sağladığı bir gerçektir, ancak genel popülasyonla karşılaştırıldığında sporcularda daha fazla dental travma oluştuğu saptanmıştır (1, 2-4). Hatta bu sıklığın yapılan spor aktivitesinin çeşidine göre daha da artabildiği belirtilmektedir (2, 5).

Sporcuların birbiri ile kurdukları temasın yoğun olduğu basketbolda, oyuncuların %30'unun ağız-yüz bölgesinde travmaya uğradığı saptanmıştır (6). Sporcuların kask ya da koruyucu vizör takmaması da, dental travmanın oluşmasında yardımcı faktör

olarak karşımıza çıkmaktadır (7, 8,9,10). Bu travmalar sadece yarışmalar için söz konusu değildir. Yaralanmaların %25-30'u da antrenmanlar sırasında gözlenmektedir (11). Aslında, spor yaralanmaları sırasında oluşan dental travmaların, diğer dental travmalara göre farklılığı bulunmaktadır. Çünkü dişleri ve periodontal dokuları koruyan ağız koruyucusu (mouthguard) kullanımı ile bu yaralanmaları engellemek ya da anlamlı ölçüde azaltabilmek mümkündür (12, 13).

Ulaşılabilen kaynaklara göre Türkiye'de sporcular üzerinde ilk kez gerçekleştirilen ve az sayıda birey üzerinde tamamlanan bu ön çalışmanın amacı; orta şiddette dental travma olasılığının bulunduğu spor aktivitelerinden biri olarak değerlendirilen hentbolda (5, 14), sporcuların dental travma ile karşılaşma sıklığı, ağız koruyucusu kullanım alışkanlıkları ve

Yazışma Adresi: Yrd. Doç Dr. A. Diljin KEÇECİ
Süleyman Demirel Üniversitesi Dişhekimliği Fakültesi
Diş Hastalıkları ve Tedavisi AD 32260 Kampüs -ISPARTA
Tel: 0246 211 32 29
E-posta: diljink@med.sdu.edu.tr

dental travma ile karşılaştıklarında uygulayabilecekleri ilk yardım bilgilerini değerlendirmektedir.

Gereç ve Yöntem

Bu araştırma 2003-2004 sezonunda Türkiye I. Hentbol Liginde ve Süper Ligde bulunan 3 takımın, çalışmaya kendi isteğiyle katılan toplam 36 oyuncusu üzerinde yüz yüze yöneltilen anket sorularının cevaplarından elde edilen bulgulara dayanmaktadır. (Tablo 1). Takım ortamından etkilenmemeleri için sporcuların anket formlarını yalnızken doldurmaları sağlanmıştır.

Tablo 1. Anket soruları

-
1. Adınız, soyadınız.....
  2. Yaşınız.....
  3. Eğitim düzeyi.....
  4. Kaç yıldır bu sporu yapıyorsunuz?.....
  5. Sezon içinde haftada ortalama kaç antrenman yapıyorsunuz?.....
  6. Hiç diş yaralanması gördünüz mü, ya da sizin dişiniz yaralandı mı? (Belirtiniz).....
  7. Dişiniz yaralandı ise, ne tür bir yaralanma? Hangi diş ve kaç diş (Ön, arka, üst, alt olarak belirtiniz)

☐ Sadece 1-2mm lik bir parça koptu	☐ Dişin özüne ulaşmayan daha derin bir kırık meydana geldi
☐ Dişin özüne ulaşan ve hava temasında ağrıya sebep olan derin bir kırık	☐ Dişin sadece kök kısmı kalmıştı.
☐ Dişte kırık yoktu ama sallanma vardı	☐ Diş yuvasına gömülmüştü
☐ Diş yuvasından yükselmişti	☐ Diş tamamen yuvasından çıkmıştı
☐ Dişin yuvasında ve çevresinde kırıklar vardı	
  8. Beşinci soruya evet cevabi verdiyseniz, bu yaralanmalar nerede ve nasıl meydana geldi?

☐ Antrenmanda	☐ Maçta	☐ Diğer
--------------------------------------	--------------------------------	--------------------------------
  9. Yaralanmadan ne kadar süre sonra diş hekimine gittiniz?
  10. Ne tür bir tedavi uygulandı?

☐ Dolgu	☐ Kanal tedavisi	☐ Çekim	☐ Protez
--------------------------------	---	--------------------------------	---------------------------------
  11. İhtiyacımız olduğunda, diş hekimine hangi süre zarfında ulaşabilirsiniz? .....
  12. Yerinde çıkmış bir dişin tekrar yerleştirilebileceğini biliyor musunuz? Evet Hayır
  13. Size göre, yerinden çıkmış bir dişin yerleştirilmesi ne kadar süre içinde gerçekleştirilmelidir? .....
  14. Ağız koruyucusundan haberiniz var mı?.....
  15. Ağız koruyucusu çeşitlerinden haberiniz var mı? (Standart ya da kişiye özel) .
  16. Ağız koruyucusu kullanıyor musunuz? Kullanmıyorsanız, neden? .....
-

Bulgular

Anket, Türkiye 1. Hentbol liginde ve Süper Ligde bulunan ASKİ (Ankara), Polis Akademisi-Koleji (Ankara) ve Trabzon Belediyesi erkek hentbol takımlarının toplam 36 oyuncusu üzerinde gerçekleştirildi. Ankete katılanların yaş ortalaması 26,91 olarak (Ss = 4,67 yıl) saptandı. Sporcuların ortalama 14.3 yıldır (Ss = 5,4) hentbol oynadıkları ve sezon içerisinde haftada ortalama 6,91 (Ss = ,8) antrenman yaptıkları belirlendi. Katılan 36 kişiden 31'i (86,11) üniversite mezunu, 5'i ise lise mezunu (%13,88) olarak saptandı. Hiç diş yaralanması gördünüz mü, ya da sizin dişiniz yaralandı mı sorusuna yanıt olarak, 36 sporcudan 12'si kendi dişlerinde yaralanma olduğunu (%33,3), 13'ü bir yaralanmaya tanık olduklarını (%36,11), 11'i ise hiç görmediklerini bildirmişlerdir (%30,55).

Yaralanmanın ayrıntılı tarifinin istendiği 6. soruya

yanıt olarak, dental travmaya maruz kalan 12 kişiden 10'u yaralanmanın üst ön dişlerinde oluştuğunu bildirirken (%83,33), 2'si de alt arka dişlerini tarif etmişlerdir (%16,66). Bu yaralanmaların sadece 8'i ayrıntılı olarak bildirilmiştir (Mine kırığı = 4, Dişte sallanma vardı = 2, dişin özüne ulaşmayan daha derin bir kırık = 1, dişin özüne ulaşan ve hava temasında ağrıya sebep olan derin bir kırık = 1). Yaralanan kişilerden beşi bu olayın antrenmanda, üçü hem antrenmanda hem maçta, dördü ise diğer zamanlarda gerçekleştiğini bildirmişlerdir.

Dört kişi 1 gün içerisinde, bir kişi 1 hafta içerisinde, bir kişi 1 ay içerisinde, 2 kişi 1 aydan daha fazla bir süre içerisinde diş hekimine gitmiş, 4 kişi ise yaralanmaya rağmen diş hekimine başvurmamıştır. Dört kişiye endodontik tedavi, iki kişiye konservatif tedavi, bir kişiye ise çekim uygulandığı öğrenilmiştir.

Otuz altı katılımcıdan yirmi beşi diş hekimine 'hemen' ulaşabileceklerini (%69,44), altısı ise 1 gün içinde ulaşabileceğini bildirmiştir (%16,66). Beş katılımcı da soruyu yanıtsız bırakmıştır (%13,88). Yerinden çıkmış bir dişin yeniden yerleştirilmesi ilgili üç soruda, 36 katılımcıdan 25'i yerinden çıkmış bir dişin tekrar yerine yerleştirilebileceğini (reimplantasyon) bilmediğini belirtirken (%69,44), sadece 11'i, ilk bir saat içerisinde bu işlemin mümkün olabileceğini ifade etmiştir (%30,55) (7kişi 1 günde, 10 kişi bir günden daha fazla bir sürede, 8 kişi cevapız).

Ankete katılanların 27'si ağız koruyucusundan haberdar olduğunu (%75), ve yine 27'si de çeşitlerini bilmediğini belirtmiştir (%75). Ankete katılan 36 kişinin tamamı ağız koruyucusu kullanmadığını ifade etmiştir. Neden olarak 25'i gerek görmediğini (%69,44), 2'si ulaşamadığı için kullanmadığını belirtirken (%5,55), 9'u bir sebep göstermemiştir (%25).

Tartışma

Diş yaralanmaları genellikle yaşam boyu sürecek doku değişiklikleriyle sonuçlanır (1). Özellikle basketbol, hentbol, boks, taekwando, buz hokeyi, Amerikan futbolu gibi sporlardaki çene yüz bölgesi travmaları bildirilmiştir (2, 14, 15). Bu yaralanmalar, diğer oyuncunun elinin ya da dirseğinin yüze çarpması, diğer oyuncuyla çarpışma veya yakın mesafeden top çarpması sonucu gerçekleşmektedir (14, 16, 17). Sporcuların antrenman ve maç sırasında yakın temasta bulunduğu hentbol da bireylerin dental travma geçirme riskini artırmaktadır (5, 14). Ancak bu konuyla ilgili olarak ülkemizde yapılmış kapsamlı bir çalışmaya rastlanamamıştır. Sonuçlardan da anlaşılacağı gibi, dental travma geçmişi olan 12 sporcudan 8'i (%66,66), travmanın antrenman ya da maç sırasında oluştuğunu bildirmiştir. Üstelik bu kişilerin sadece 4'ü (%33,33) ilk yirmi dört saat içerisinde diş hekimine gitmiştir. 36 sporcudan 25'i de (%69,44) yerinden çıkmış bir dişin tekrar yerine yerleştirilebileceğini bilmediğini ifade etmiştir. Oyuncuların 27'si (%75) ağız koruyucusundan haberdardı. Fakat hiçbirinin ağız koruyucusu kullanmaması ya da, bir oyuncunun antrenman ya da maçta geçirdiği her 1000 saat için ortalama 8.3 yaralanmanın gerçekleştiği (14) hentbol sporu için oldukça dikkat çekici bir sonuçtur. Oysa, ağız koruyucusu kullanmak özellikle ön dişlerdeki bu tür yaralanmaları önemli ölçüde azaltabilir (10, 12, 13, 14).

Üst ön bölgedeki kayıp diş ve bunun için yaşam boyu harcanması gereken para sorusuna verilen yanıtlar, katılımcıların bu işlem için gerekli tedavi giderlerinin ne kadar pahalı olduğunu bilmediklerini göstermektedir. Çoğunluğunu üniversite mezunlarının (%86,11) oluşturduğu bu oyuncular dental travmaya maruz kalmamak için alınabilecek önlemlere karşı duyarsız kaldığı ortaya çıkmıştır. Ancak, bu bireylere daha önce çözüm önerileri getirilmediği de unutulmamalıdır. Bu anlamda, federasyonlar, kulüpler ve antrenörlerin ülkemizde sağlık alanındaki profilaktik çalışmaların yetersizliğine bağlı olarak

bilinçlendirilmemiş olması da önemli bir etken olabilir. Yapılan bu pilot çalışma, Türkiye hentbol liglerinde oynayan diğer oyuncular ve antrenörler üzerinde daha kapsamlı bir çalışma yapılması ve sporcuların dental travmadan korunmak için ağız koruyucusu kullanımının önemini özellikle vurgulanması gerektiğini göstermektedir.

Kaynaklar

1. Ranalli DN. Sports dentistry and dental traumatology. Dent Traumatol 2002;18:231-6.
2. Ferrari CH, Ferreria de Medeiros JM. Dental trauma and level of information: mouthguard use in different contact sports. Dent Traumatol 2002;18:144-7.
3. Barth JT, Freeman JR, Winters JE. Management of sports-related concussions. Dent Clin North Am 2000;44:67-83.
4. Mischkowski RA, Siessegger M, Zoller JE. Klinik und Poliklinik für Zahnärztliche Chirurgie und für Mund-, Kiefer-, und Gesichtschirurgie. Sportverletz Sportschaden 1999;13:65-7.
5. Jorgensen V. Epidemiology of injuries in typical Scandinavian team sports. Br J Sports Med 1984;18:59-63.
6. Maestrello-de Moya MG, Primosch RE. Orofacial trauma and mouth protector wear among high school varsity basketball players. ASDC J Dent Child 1989;56:36-9.
7. Hoffinan J, Alfter G, Rudolph NK, Göz G. Experimental comparative study of various mouthguards. Endod Dent Traumatol 1999;15:157-63.
8. Croll TP, Castaldi CR. Customized protective mouthguards for orthodontic patients. J Clin Orthod 1996;30:15-19.
9. Yamada T, Sawaki Y, Veda M. Mouthguards usage for athletes during orthodontic treatment. Endod Dent Traumatol 1997;13:40-1.
10. Mc Nutt T, Shannon SW, Wright JT, Feinstein RA. Oral trauma in adolescent athletes, a study of mouth protectors. Pediatr Dent 1989;11:209-13.
11. Sane J, Lindqvist C, Kontio R. Sports-related maxillofacial fractures in a hospital material. Int J Oral Maxillofacial Surg 1988;17:122-4.
12. Kerr IL. Mouthguards for the prevention of injuries in contact team sports. Sports Med 1986;3:415-7.
13. Johnson DC, Winters JE. Prevention of intraoral trauma in sports. Dent Clin North Am 1991;35:657-66.
14. Lang B, Pohl Y, Filippi A. Knowledge and prevention of dental trauma in team handball in Switzerland and Gennany. Dent Traumatol 2002;18:329-34.
15. Benson BW, Rose MS, Meeuwse WH. The impact of face shield use on concussions in ice hockey: a multivariate analysis. Br Sports Med 2002;39:27-32.
16. Sane J, Ylipaavelniemi P. Dental trauma in contact team sports. Endod Dent Traumatol 1988;4:164-9.

17. Sane J. Comparison of maxillofacial and dental injuries in four contact team sports: American football, bandy, basketball and handball. AM J Sports Med 1988;16:647-51.